

مروری بر حقوق سلامت

شهریار اسلامی تبار^{id}

مدیر گروه حقوق سلامت، دانشگاه علوم پزشکی هوشمند، تهران، ایران

چکیده

زمینه و هدف: این مطالعه در راستای بهره‌گیری از تجربیات ملی و بین‌المللی و همچنین تکامل آن به‌عنوان یک رشته جدید دانشگاهی است. حق بر سلامت یکی از عناوین حق‌های بشر است که تحقق آن برای استیفای سایر حق‌های بشر ضروری بوده و در پیوندی ناگسستنی با حق حیات قرار دارد. با توجه به پیچیدگی و توسعه رابطه میان سلامت و حقوق در سطوح ملی و بین‌المللی، ضروری است مروری بر این شاخه قدیمی حقوق، که امروزه یک رشته جدید دانشگاهی است، داشته باشیم. حقوق سلامت می‌تواند از دیدگاه‌های مختلف بررسی شود: اخلاق زیستی، حقوق سلامت عمومی و حقوق مراقبت سلامت. اولی به اخلاقیات مربوط است و دومی و سومی رویکردهای حقوقی موضوع می‌باشند. حق افراد به منظور تعیین سرنوشت خود و حق برخورداری از سلامت، موضوع اصلی در این رویکردهای حقوقی است.

روش‌ها: با بررسی کتب، مجموعه مقالات، قوانین و مقررات مربوط به نظام حقوقی سیاستگذاری، مدیریت و نظارت در نظام سلامت تهیه گردیده است.

نتیجه‌گیری: هدف نهایی حقوق سلامت، دسترسی به تمامی عناصر حق سلامت شامل حق افراد و جمعیت‌ها و به‌ویژه جمعیت‌های آسیب‌پذیر بوده و مسئولیت قانونی آن‌ها عموماً در مرکز توجه حقوق سلامت قرار دارد. طبق قوانین ملی و بین‌المللی، نهادهای دولتی دارای مسئولیت قانونی تدارک مراقبت‌های سلامت، حفاظت از سلامت و ارتقای آن هستند. این امور شامل موضوعات مربوط به حقوق مراقبت سلامت از جمله حریم خصوصی و محرمانگی، مسئولیت قانونی متخصصان مراقبت سلامت، کلاهبرداری و سوءاستفاده مالی و همین‌طور حقوق غذا و دارو، حقوق زیست محیطی، حقوق سلامت روان و حقوق سلامت جمعیت‌های آسیب‌پذیر می‌شوند.

کلید واژه‌ها: حق‌های بشری، اخلاق زیستی، حق سلامت، حقوق مراقبت سلامت، حقوق سلامت عمومی.

اطلاعات مقاله

تاریخچه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۳

انتشار آنلاین: ۱۴۰۳/۰۶/۳۱

دسترسی سریع به مقاله الکترونیکی

اطلاعات نویسنده مسئول:

مدیر گروه حقوق سلامت، دانشگاه علوم پزشکی هوشمند، تهران، ایران.
ایمیل: eslamitabar.sh@smums.ac.ir

حیطه موضوعی:

حقوق و آموزش علوم سلامت

An Overview of Health Law

Shahriar Eslamitabar

Director of Health Law Department, Smart University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Background and Objective: This study is in line with benefiting from national and international experiences and its evolution as a new academic discipline. The right to health is one of the aspects of human rights, the realization of which is essential for the realization of other human rights and is inextricably linked to the right to life. Given the complexity and development of the relationship between health and rights at the national and international levels, it is necessary to have an overview of this old branch of law, which is today a new academic discipline. Health rights can be examined from different perspectives: bioethics, public health rights, and health care rights. The first is related to ethics, and the second and third are legal approaches to the subject. The right of individuals to determine their own destiny and the right to health are the main issues in these legal approaches.

Methods: This study was prepared by reviewing books, collections of articles, laws and regulations related to the legal system of policy-making, management and supervision in the health system.

Conclusion: The ultimate goal of health rights is access to all elements of the right to health, including the rights of individuals and populations, especially vulnerable populations, and their legal responsibility is generally at the center of attention in health rights. According to national and international laws, government institutions have a legal responsibility to provide health care, protect health and promote it. These matters include issues related to health care rights, including privacy and confidentiality, legal liability of health care professionals, fraud and financial abuse, as well as food and drug rights, environmental rights, mental health rights and the health rights of vulnerable populations.

Keywords: Human Rights, Bioethics, Right to Health, Health Care Rights, Public Health Law.

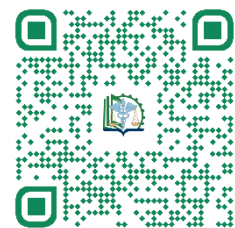
Article Info

Received: 9 June 2024

Accepted: 13 July 2024

published: 21 September 2024

Scan QR code and read the article online

Corresponding author:

Director of health law department,
smart university of medical science,
Tehran, Iran.

Email: eslamitabar.sh@smums.ac.ir

Scope:

Health Sciences Law and education

Copyright: The JLHS is an open-access journal. Non-commercial use of the articles with reference to JLHS is permitted.

How to Cite This Article:

Eslamitabar, Sh. An overview of health law. *J Law Health Stud.* 2024;1(1):1-9

۱- مقدمه

"حقوق" به شکل معیارها و اصول حقوقی شناخته می‌شود که می‌تواند در قالب قوانین روی عموم مردم یا یک گروه خاص از شهروندان، یک حرفه و موسسات وابسته به یک صنعت نظیر صنعت مراقبت سلامت، نظام‌های سلامت و نیز ارائه‌دهندگان خدمات مراقبت سلامت اعمال شود. به دلیل اهمیت حیاتی سلامت، تمامی صنایع و موسسات مربوط به سلامت شامل خدمات مراقبت سلامت تا حد قابل توجهی توسط قوانین و نظام حقوقی تحت کنترل و نظارت قانونی قرار می‌گیرند. بنابراین، تمامی متخصصان مراقبت سلامت شامل دندان‌پزشکان، داروسازان، پرستاران، روانشناسان، رادیولوژیست‌ها، پزشکان و غیره نیازمند زمینه‌سازی گسترده در خصوص اصول و مبانی حقوق مترتب بر حوزه بهداشت و درمان هستند.^۱ اهمیت حقوق در سلامت و توجه به آن به‌طرز چشم‌گیری طی دهه‌های اخیر افزایش یافته است. با توسعه سریع سلامت، حق‌های بشر و خدمات انسانی مشکلات بسیاری در مسائل حقوقی و حجم پرونده‌های قضایی در این حوزه پدید آمد. این حقوق که شامل قانون‌گذاری، تصمیمات قضایی و مقررات اداری می‌شود، اکنون تقریباً تمامی ابعاد سلامت و خدمات انسانی از جمله حق‌های بیمار، حق‌های متخصصان مراقبت سلامت، مدیریت و کنترل و نظارت قانونی بر خدمات مراقبت سلامت، رابطه متخصصان و بیماران و عملکرد حرفه‌ای این متخصصان را در بر می‌گیرد.^۲ حقوق سلامت به‌منزله یکی از حق‌های بنیادین بشری در اسناد ملی و بین‌المللی جایگاه ویژه‌ای دارد و از جمله اصول پذیرفته شده در همه کشورها خصوصاً جمهوری اسلامی ایران بوده و دربرگیرنده شرایطی است که دولت‌ها برای تامین یک زندگی سالم متعهد به فراهم کردن آن می‌باشند.^۳ مدیریت، سیاست‌گذاری و نظارت در حوزه سلامت، در چارچوب حقوق سلامت تعریف شده و بخش‌های مختلفی از جمله مراکز مراقبت سلامت، متخصصان، خدمات و کالاهای سلامت محور تحت رگولاسیون و رگولاتوری قرار می‌گیرند.^۴ گولاسیون به حوزه مراقبت سلامت و عرضه کالاها و خدمات محدود می‌شود و امور رگولاتوری به موضوع کیفیت، ایمنی و کارایی محصولات سلامت و تولید کالاهای سلامت محور منحصر می‌شود؛ اما به‌طور کلی به فرآیندهای کنترلی و نظارتی ذیربط رگولاتوری گفته می‌شود.^۴

از آنجا که تولید و عرضه کالاها و خدمات سلامت باید از استانداردها و مقررات مخصوص به خود پیروی کنند، و نظارت بر آن‌ها توسط متخصصان امور رگولاتوری نیز مطابق همین مقررات و چارچوب‌های قانونی صورت می‌گیرد، این متخصصان ناگزیر باید از مسائل حقوقی مربوط به فعالیت حرفه‌ای خود آشنایی کامل داشته باشند.^۵

۲- پیشینه پژوهش

شاغلان حرفه‌های پزشکی در طول تاریخ، به لحاظ خدمات مفیدی که از نظر سلامت روحی، روانی و جسمانی برای افراد جامعه داشته‌اند، از جایگاه ویژه‌ای در نزد مردم برخوردار بوده و بیماران اغلب با اعتماد کامل به آن‌ها مراجعه می‌کنند. در مقابل این حسن اعتماد بیماران، پزشکان و کادر درمان وظایف و تکالیفی دارند تا دچار برخی اشتباهات جبران‌ناپذیر نشوند. بنابراین آگاهی پزشکان از مسائل حقوقی و کیفری، موجب اعتلای اندوخته‌های علمی آنان شده و آنان را در عمل به تعهداتشان یاری می‌کند و این مساله در سال‌های اخیر در دستور کار بوده است.^۶

در کنار ارتقای دانش حقوقی کادر درمان و فعالان حوزه سلامت که در چارچوب توجه به حقوق سلامت محقق خواهد شد، خدمت‌گیرندگان حوزه سلامت شامل عموم مردم، بیماران و خانواده آن‌ها نیز با حقوق اساسی خود آشنا می‌شوند. از جمله این موارد رضایت‌نامه بیمار می‌باشد که باید با اطلاع کافی و آگاهی کامل از بیمار یا ولی او اخذ شود، چراکه اگر طبیب قبل از شروع درمان یا عمل جراحی، از بیمار یا ولی او براءت حاصل نموده باشد، ضامن خسارت جانی، مالی یا نقص عضو نخواهد بود.^۷

پزشکان همواره باید توجه کنند که در کنار مسئولیتشان در مقابل خداوند متعال، در مقابل قانون باید پاسخگو باشند و در صورت ارتکاب خطا در هنگام انجام تخصص خویش و یا عدم رعایت مقررات و موازین یا نقض اصول و قواعد موضوعی و متعارف این شغل، مانند اشکال در معالجه، عمل جراحی و یا تشخیص که منجر به خسارت به بیمار شود، دارای مسئولیت می‌باشند.^۸

برای درک حقوق سلامت، ابتدا باید واژه "سلامت" معنا شود. واژه سلامت اغلب به سلامت جسمی و روانی، سلامت بشر و سلامت حیوانات اطلاق می‌شود. حقوق سلامت مجموعه‌ای از چهارچوب‌های قانونی حاکم بر حوزه حفاظت از سلامت بشر می‌باشد. اما، محیط زیست و اکوسیستم نیز

بر سلامت مردم تأثیرات مستقیم دارند. بنابراین ما آن‌ها را در حقوق سلامت لحاظ می‌کنیم.^۹ اگرچه معنا و مفهوم سلامت ساده به نظر می‌رسد، اما نکات قابل تاملی در تعریف علمی آن وجود دارد که بیانگر یک رویکرد جامع به موضوع حیاتی سلامت است. "حقوق سلامت" حوزه‌ای از حقوق است که به سلامت افراد و جمعیت‌ها، تدارک و ارائه مراقبت‌های سلامت و عملکرد نظام مراقبت سلامت مربوط می‌شود. "حقوق سلامت" که گاهی به جای "حقوق مراقبت سلامت" مورد استفاده قرار می‌گیرد، نسخه جدیدتر و توسعه یافته‌تر از حقوق پزشکی است که طی دهه‌های اخیر با تأکید بیشتر بر نقش تمامی متخصصان مراقبت سلامت شکل گرفته است.^{۱۰} این روزها، این حوزه آکادمیک و میان رشته‌ای حقوق در سطوح مختلف تحصیلی در دانشگاه‌های معتبر جهان تدریس می‌شود.^{۱۱} حقوق سلامت اولین بار در کشورهایی نظیر آمریکا، کانادا و فرانسه با قدمت طولانی رسمیت یافته و در دانشگاه‌ها به عنوان یک رشته دانشگاهی تدریس شده است. سلامت پیوند نزدیکی با صیانت انسان داشته و از آنجا که حقوق سلامت در میان انواع حق‌های بشری در اسناد ملی و بین‌المللی جایگاه والایی دارد، می‌تواند به عنوان یکی از اصول کلی پذیرفته شده در نظام‌های حقوقی توسعه یافته محسوب شود. حق برخورداری از بالاترین استانداردهای قابل حصول سلامتی یا حق بر سلامتی یکی از حق‌های بشری است که در اسناد حقوق بشری بر اهمیت آن تأکید شده است. سلامت فردی، به عنوان یکی از مهم‌ترین مولفه‌های حکومت بر هر انسانی محسوب می‌شود. حوزه‌های مربوط به سلامتی متنوع بوده و دارای ابعاد گوناگونی است که همین امر نیز عاملی برای دشواری تعریف حق مزبور شده است.^{۱۱} حق بر سلامتی به معنای حق سالم بودن نیست. سالم بودن به فقدان بیماری دلالت دارد، اما حق بر سلامتی فراتر از نبود بیماری است و دارای ابعاد مختلف جسمی، روانی و اجتماعی می‌باشد؛ درواقع حق بر سلامتی، حقی است که مستلزم برخورداری از فرصت‌های برابر برای همه است تا بتوانند از امکانات، تسهیلات، خدمات و شرایط لازم برای تحقق این استاندارد برخوردار شوند.^{۱۲} موضوع حقوق سلامت در سطح گسترده در دانشکده‌های حقوق، پزشکی و سازمان‌های اجرایی اداری مربوط به سلامت و سلامت عمومی تدریس می‌شود، توسط نظام‌های سلامت و وکلا اعمال می‌گردد و

پژوهشگران به تجزیه و تحلیل حوزه‌های مرتبط با آن از قبیل حقوق سلامت، بیواتیک، حقوق مراقبت سلامت، حقوق عمومی و سیاستگذاری مشغول می‌باشند.^۸ حقوق سلامت به بررسی تمامی ابعاد صنعت مراقبت سلامت از جمله موسسات و نهادهای مربوطه، تأمین مالی (فاینانس) و ارائه خدمات مراقبت سلامت می‌پردازد. از آنجا که صنعت مراقبت سلامت بسیار گسترده است، با بسیاری از حوزه‌های حقوق و قوانین از جمله قوانین آنتی‌تراست، قوانین مربوط به شرکت‌ها، دادخواهی در امور حقوق قراردادها، حقوق کیفری، حق‌های مالکیت معنوی، مالیات‌ها، رگولاتوری و بسیاری دیگر تالاقی می‌کند.^۴ حقوق پزشکی به عنوان شاخه قدیمی حقوق سلامت، به زمان‌های بسیار دور و شاید به ضرورت حفاظت از مردم جامعه در برابر اقدامات غیرمسئولانه اطباء نابلد بازمی‌گردد. در این خصوص، مستندات مربوط به قانون و پزشکی از دوران سومریان، بابلیان و مصریان، هندیان و چینی‌های باستان و بسیاری دیگر از اعصار وجود دارد. مستندات تاریخی از رابطه پزشکی و حقوق را می‌توان در نظام‌های اولیه حقوق از جمله حمورابی (مربوط به دولت بابل در ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح) که قدیمی‌ترین قوانین حقوقی است و شامل جبران خسارت افراد آسیب‌دیده توسط اطباء اهمال کار و سهل‌انگار نیز می‌شود، مشاهده نمود. توسعه و پیچیدگی قانونگذاری در حوزه سلامت در سطح ملی و تأسیس محافل قانونگذاری بین‌المللی یا جهانی منجر به گنجاندن آموزش حقوق سلامت در برنامه‌های دانشگاهی شد. اگرچه حقوق سلامت یک موضوع قدیمی است اما یک رشته دانشگاهی نسبتاً جدید محسوب می‌شود. اولین کلاس‌های دانشگاهی به دهه ۱۹۶۰ میلادی بازمی‌گردد. این رشته دانشگاهی نخستین بار (در دهه‌های ۱۹۶۰ تا ۱۹۸۰ میلادی) در کشورهای نظیر ایالات متحده آمریکا، کانادا و فرانسه با قدمت قانونگذاری طولانی در حوزه سلامت به رسمیت شناخته شد. موضوع "حقوق سلامت" به طور گسترده در دانشکده‌های حقوق، طب و بخش‌های مرتبط با سلامت عمومی توسط نظام‌های سلامت، وکلا و محققان در حوزه‌های حقوق سلامت، حقوق مراقبت سلامت، طب و سیاست سلامت تدریس شده‌اند.^۴ به هر حال، دو رویکرد در مباحث حقوق و سلامت به عنوان یک حقوق تجویزی وجود دارد: احتیاطی و پیشگیرانه. اولی (به

شاخه‌های موضوعی از قبیل حقوق پرستاری، حقوق دامپزشکی و حقوق دارو که به قانونگذاری در ارتباط با محصولات سلامت و حرفه دارویی مربوط می‌شود؛ شاخه‌های عرضی از قبیل حقوق مراکز درمانی و حقوق تامین اجتماعی حداقل در ارتباط با مقررات جبران هزینه‌ها از طریق بیمه و هزینه‌های مراقبت سلامت را شامل می‌گردد.^{۱۵}

۲-۳- رویکردها

حقوق سلامت در چهار رویکرد اصلی مستقل که با یکدیگر نقاط اشتراکی دارند می‌تواند مورد توجه قرار گیرد؛ که با عناوین حق‌های بشر و حق سلامت، حقوق مراقبت سلامت، حقوق سلامت عمومی و بیواتیک شناخته می‌شود.^{۱۶}

۲-۳-۱- حق‌های بشر و حق سلامت

حقوق بشر به‌عنوان مهم‌ترین شاخه حقوق عمومی، یک رشته دانشگاهی است که به پنج شاخه فرعی شامل حق‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، مدنی و سیاسی طبقه بندی می‌شود. حق سلامت یک حق اجتماعی است که بالاترین استاندارد قابل حصول سلامت نیز تعریف می‌شود. این حق به‌عنوان یک حق اساسی تمامی ابنای بشر شناخته می‌شود که باید در برابر هرگونه تبعیض از آن حمایت به عمل آید، حق‌های اساسی بشر نظیر حق حیات، حق سلامت، حق تحصیل، حق محیط زیست و غیره در بسط و ارتقای حقوق شهروندی در درون برنامه‌های توسعه‌ای، مد نظر مسئولان دولتی قرار گرفته است،^{۱۷} لذا تعهداتی را برای دولت‌ها به‌دنبال دارد. عناصر سلامت عبارتند از: فراهم بودن، قابل دسترس بودن، قابل قبول بودن و با کیفیت بودن.^{۱۸} کشورهای عضو سازمان ملل به‌منظور تحقق حق سلامت تعهداتی دارند که این تعهدات شامل تعهد به احترام، تعهد به حمایت و تعهد به انجام (اجرا) می‌باشد.^{۱۹} حق سلامت یک حق اساسی حقوق بشری است که برای سلامت بشر، عملکرد مطلوب جوامع بشری و اقتصاد و نیز قابلیت اعمال سایر حق‌های بشری ضروری است.^{۲۰} این حق در بسیاری از اسناد و موازین حقوق بشری از قبیل ماده دوازده کنوانسیون حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگ سازمان ملل متحد آمده است.^{۲۱} به هر حال، به منظور درک "حق سلامت" قبل از هرچیز باید معنا و مفهوم "سلامت"

عنوان مثال، قرنطینه) مدت‌های مدیدی است که به‌مورد اجرا گذاشته می‌شود؛ و دومی (به‌عنوان مثال، واکسیناسیون) تنها از نیمه دوم قرن بیستم رواج یافته است. امروزه پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای در حقوق بین الملل در خصوص تعریف حق سلامت (که علاوه بر حق برخورداری از مراقبت سلامت، شامل شرایط عمومی سلامت نیز می‌شود) صورت گرفته است. این معیارها چارچوبی را ارائه می‌دهند که تحلیل‌ها را از موضوعاتی نظیر کیفیت مراقبت، به عدالت اجتماعی، نابرابری در درمان و همچنین راه‌هایی برای پاسخگویی دولت‌ها سوق داده است.^{۱۳}

۲-۱- سطوح

حقوق سلامت با سطوح مختلفی شناخته می‌شود. سطح اول، سطح کشوری یا ملی است. عموماً دستورالعمل‌های قانونی حقوق سلامت به این سطح اختصاص دارند. این حوزه نشان می‌دهد که چگونه در قالب حقوق سلامت، قانونگذاری ملی درجه اول و از طریق تجزیه و تحلیل این موضوع در نظام ملی سلامت کشورها تعیین می‌شود. سطح دوم، سطح تطبیقی یا مقایسه‌ای است. پر واضح است که مقایسه نظام‌های ملی سلامت کشورهای مختلفی که در یک حوزه جغرافیایی قرار دارند می‌تواند جالب توجه باشد. سطح سوم به حقوق سلامت بین‌المللی مربوط می‌شود. این موضوع تحت تاثیر مقررات تصویب شده توسط سازمان بهداشت جهانی و سایر نهادهای ملی و بین‌المللی است. سازمان بهداشت جهانی نقش بسیار مهمی در حل مشکلات و مسائل سلامت در سطح جهانی ایفا می‌کند. مقررات و دستورالعمل‌های این نهاد بین‌المللی، تعهداتی را بر دوش کشورهای عضو در خصوص اعلام شیوع بیماری‌های مسری، محدودیت در مرزها، بویژه در مورد بیماری‌های طاعون و تب زرد قرار می‌دهد.^{۱۴}

۲-۲- شاخه‌ها

این رشته به دوشاخه کلاسیک و نوظهور تقسیم می‌شود که عبارتند از:

- شاخه کلاسیک که حقوق پزشکی آن را نمایندگی می‌کند؛
- شاخه‌های نوظهور که بعد از حقوق پزشکی ظهور پیدا کرده‌اند و یا در حال ظهور می‌باشند. این شاخه‌های حقوقی جدید را می‌توان در دو گروه اصلی زیر طبقه‌بندی کرد:

مشخص شود. "سلامت" به سلامت جسمی، روانی و اجتماعی اطلاق می‌شود و تنها به معنای فقدان بیماری نیست.^{۲۲} سلامت جزئی از سرمایه انسانی است که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم سبب افزایش ذخیره دانش افراد می‌شود و در نتیجه افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی را در پی خواهد داشت.

۲-۳-۲- حقوق مراقبت سلامت

مراقبت سلامت، تامین یا ارتقای سلامت از طریق پیشگیری، تشخیص و درمان بیماری‌ها و آسیب‌های جسمی و روانی مردم می‌باشد. ارائه مراقبت‌های سلامت برای بیماران توسط مراکز و متخصصان مراقبت سلامت بر اساس چهارچوبی از اصول حقوقی و مفاد قانونی صورت می‌گیرد.^{۲۳} که استانداردهای خدمات مراقبت ارائه شده، حق‌ها و تعهدات ارائه‌دهندگان و دریافت‌کنندگان خدمات مراقبت سلامت را تعیین و تنظیم می‌نمایند که "حقوق مراقبت سلامت" نامیده می‌شود.^{۲۴} تدارک و ارائه مراقبت‌های سلامت، متخصصان مراقبت سلامت را در شرایطی قرار می‌دهد که ملاحظات حقوقی باید در تصمیمات مهم بالینی لحاظ شوند. بنابراین، بر اساس چهارچوب‌ها و اصول حقوقی و مفاد قانونی تعیین‌کننده استانداردهای مراقبتی و حق‌ها و مسئولیت‌های دریافت‌کنندگان و ارائه‌دهندگان خدمات مراقبت سلامت، این حق‌ها تحت کنترل قانونی قرار می‌گیرد.^{۲۵} مهم‌ترین مسائل حقوقی این حوزه به حریم خصوصی و محرمانگی، رضایت آگاهانه، سهل‌انگاری و خطای حرفه‌ای مربوط می‌شوند.^{۲۵} به هر حال، رویکرد مفهومی حقوق مراقبت سلامت از اصول اخلاقی نظیر اختیار و آزادی فردی، منفعت‌رسانی و نیکوکاری و عدالت سرچشمه می‌گیرد.^{۲۵} این شاخه از حقوق دربرگیرنده حرفه طبابت و سایر حرفه‌های مراقبت سلامت و همچنین نقش و حمایت قانون از سلامت عمومی جامعه است.

۲-۳-۳- حقوق سلامت عمومی

در حوزه حقوق سلامت عمومی، مرز مشترک حقوق با سلامت را می‌توان در حفاظت از منافع و مصالح سلامت عمومی دید. از دیرباز، دولت‌ها نگران مقررات مربوط به بیماری‌ها و اعمال تدابیر قانونی به‌منظور قرنطینه افراد بوده‌اند و صلاحیت‌ها و اختیارات قانونی به‌منظور ارتقای

سلامت عموم مردم را مورد مطالعه قرار می‌دهند. این حقوق بر وظایف دولت در تحقق این اهداف، محدودیت‌های این اختیارات و آینده مردم تمرکز دارد. قوانین این حوزه بر رفتار سالم، پاسخ به تهدیدهای سلامت و تقویت استانداردهای سلامت و ایمنی تأثیر می‌گذارند. بنابراین، حقوق سلامت عمومی موضوعی بسیار مهم است که به تامین و تضمین شرایط لازم برای سلامت مردم (شرایطی که دولت‌ها می‌توانند و باید در حمایت از سلامت مردم فراهم کنند) مربوط می‌شود. به هر حال، حمایت و حفاظت از سلامت مردم جامعه بدون یک چهارچوب حقوقی کارآمد امکان‌پذیر نیست. بنابراین حقوق سلامت عمومی مطالعه اختیارات و وظایف دولت‌ها به‌منظور سالم زیستن مردم خود می‌باشد.^{۲۶} پس به‌همین دلیل پنج عنصر اصلی حقوق سلامت عمومی عبارتند از: ۱- دولت، ۲- مردم، ۳- روابط (میان دولت و افرادی که خود و جامعه را در معرض خطر قرار می‌دهند)، ۴- خدمات سلامت عمومی، ۵- زور و اجبار دولت به افراد و کسب و کارها به‌منظور حفاظت از سلامت جامعه^{۲۷} اما، حوزه‌های اصلی حقوق سلامت عمومی شامل حقوق دارو، حقوق مواد و محصولات غذایی، سلامت و ایمنی شغلی و جمعیت‌های آسیب‌پذیر و حقوق سلامت می‌باشد.^{۲۸} امروزه، در تمامی نظام‌های حقوقی دنیا قانونگذاری برای بهداشت و سلامت شهروندان راه حل‌های مناسبی ارائه نموده‌اند. در قانون اساسی جمهوری اسلامی نیز در اصول ۳ و ۲۹ و ۴۳ حق بر سلامت و لازمه برخورداری شهروندان از بهداشت و درمان عمومی مناسب مورد شناسایی و تأکید قانون‌گذاران قرار گرفته است.^{۲۸}

۲-۳-۴- بیواتیک

پرداختن به حرفه‌های مختلف مراقبت سلامت با توجه به اصول اخلاقی به ایجاد رشته بیواتیک (اخلاق زیستی) انجامیده است که از تاریخچه کهنی برخوردار است.^{۲۹} از گذشته‌های دور تاکنون، حرفه‌های مراقبت سلامت با برخی از بزرگ‌ترین دوراهی‌های اخلاقی در حوزه کلینیک از قبیل سقط جنین و اتانازی (قتل ترحم‌آمیز) مواجه هستند. با پیشرفت سریع روش‌های بالینی و به‌ویژه بیوتکنولوژی طی دهه‌های اخیر، بحث‌های اخلاقی بسیار بیشتر شده است و در نتیجه آن علم بیواتیک به‌وجود آمده است.^{۳۰} منابع بیواتیک بیانگر پایه‌های استوار آن است. بیواتیک مذهبی و سکولار هر یک از منابع ویژه خود

حقوق‌های بشر نیز دنبال می‌شود. بنابراین، یکی از وظایف اصلی دولت‌های امروزی و سازمان‌های حقوق‌های بشری به‌ویژه سازمان بهداشت جهانی کمک به تحقق این حق و دنبال کردن اهداف عالیه آن است. زیرشاخه‌های مطالعاتی بسیاری برای مطالعه حقوق سلامت مطرح می‌باشند. حقوق بشر و حق سلامت یکی از این شاخه‌هاست که قبل از ورود به موضوعات اصلی حقوقی و اخلاقی باید مطالعه شوند. حقوق سلامت عمومی، به‌عنوان شاخه عمومی حقوق سلامت، بیشتر به مطالعه این خدمات از نقطه نظر عمومی می‌پردازد. در کنار این زیرشاخه، حقوق مراقبت سلامت قرار دارد که به نوعی شاخه قدیمی حقوق پزشکی را نمایندگی می‌کند که به مراقبت‌های سلامت از نقطه نظر حقوقی پرداخته و بیش از هرچیز به موضوعاتی نظیر مسئولیت قانونی متخصصان مراقبت سلامت، سهل‌انگاری، قصور و خطای احتمالی در انجام این وظیفه حرفه‌ای مربوط می‌شود. جدا از این دو زیرشاخه اصلی حقوقی، یک شاخه اخلاقی بسیار مهم و زیربنایی نیز در حوزه مطالعاتی حقوق سلامت وجود دارد که از آن تحت عنوان بیواتیک یا اخلاق زیستی یاد می‌کنند.

در مورد مسائل جدید نیز همواره بایستی رویکردهای حقوقی، مدنظر قرار گیرد و از منظر قوانین و مقررات، توجه لازم صورت گیرد، زیرا بررسی شیوه‌های جدید درمانی، همواره از وظایف قانونگذاران و متولیان امر بهداشت و درمان کشور می‌باشد. طی سالیان اخیر شاهد توجه دوباره به روشها و تکنیک‌های طب سنتی، مکمل و جایگزین هستیم؛ مساله‌ای که حتی در استراتژی ابلاغی سازمان جهانی بهداشت به کشورهای دنیا طی سال‌های ۲۰۱۴ الی ۲۰۲۳ مشاهده گردید و پس از آن نیز برای برنامه سال‌های ۲۰۲۵ الی ۲۰۳۴، با ترکیب طب سنتی، مکمل و جایگزین با طب نوین، طب تلفیقی مطرح شده است.^{۳۴}

شاید حدود ۲۰ سال گذشته، کمتر پزشک متخصصی از روش‌های طب سنتی استفاده می‌نمود اما اکنون، در بیش از ۸۰ دانشگاه ایالات متحده آمریکا و بیش از ۷۰ کشور دیگر، این روش‌ها آموزش داده شده و استفاده می‌گردد.^{۳۵}

۴- نتیجه‌گیری

حقوق سلامت را می‌توان به عنوان یک شاخه از حقوق در نظر گرفت که اجرای آن تأثیرات حیاتی بر سلامت افراد

برخوردار هستند. منابع اصلی این علم شامل حقوق، هنجارها، ارزش‌ها، تجارب شخصی، علم حضوری (شهود)، الهیات، فلسفه، روانشناسی، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی می‌باشند.^{۳۱} به استثناء کارآزمایی‌های بالینی که در هیچ یک از این گروه‌ها نمی‌تواند قرار بگیرد، مسائل اصلی مربوط به این رویکرد در دو گروه اصلی قرار می‌گیرند: موضوعاتی نظیر آغاز حیات و مسائل مربوط به پایان حیات. درحالی که مسائل مربوط به فن‌آوری‌های کمک باروری و سقط جنین به آغاز حیات مربوط می‌شوند؛ اتانازی، خودکشی به کمک پزشک و برای بیماران مرگ مغزی اقداماتی در ارتباط با پایان حیات می‌باشند.^{۳۱} اتانازی یا قتل ترحم‌آمیز از بحث برانگیزترین سرفصل‌های حقوق سلامت می‌باشد چرا که از یک سو، حق زیستن در هر شرایطی، صرف نظر از معلولیت یا ناتوانی، باید محترم شمرده شود و کسی حق ندارد چنین افرادی را به این بهانه، از حق مسلم خود محروم سازد؛ و از طرفی نیز زنده نگاهداشتن بیماران لاعلاج به هر قیمتی، جای بحث و بررسی دارد.^{۳۱}

همه این موارد تبعات حقوقی و قانونی خاصی را به دنبال دارد که می‌بایست ضمن مطالعه مشکلات و تصویب قوانین جدید، نسبت به اصلاح موارد موجود نیز اقدام نمود، چراکه امروزه دیگر نمیتوان با قوانین و مقررات مربوط به دهه‌های قبل و مشخص نبودن مراجع صالح رسیدگی کننده، به تخلفات و جرائم رسیدگی نمود.^{۳۲} از طرفی حفظ و نگهداری نمونه‌های انسانی در بانک‌های مربوطه، تحقیقات روی سلول‌های بنیادی جنینی، ژنتیک انسانی، ژنومیکس داروئی و ... از جمله سایر مسائل مطرح در این حوزه می‌باشد.^{۳۳}

۳- یافته‌ها

هر روز به شاخه‌های درخت تنومند حقوق اضافه می‌شود. حقوقی که پیشتر تحت عنوان حقوق پزشکی شناخته می‌شد، امروز در معتبرترین دانشگاه‌های جهان در زیرمجموعه حقوق سلامت قرار گرفته است. حقوق سلامت در حق سلامت ریشه دارد. حق سلامت به معنای حق برخورداری از بالاترین استاندارد ممکن سلامت جسمی و روانی تعبیر می‌شود. این حق که به سایر حق‌های اساسی بشر از جمله حق حیات، حق مسکن، حق برخورداری از غذا و پوشاک مناسب ارتباط مستقیم دارد، امروزه علاوه بر دولت‌ها، تحقق آن از سوی مجامع بین‌المللی حقوق

عمومی است که فقدانش لطمات سنگین و جبران ناپذیری را به حیات جمعی آدمیان وارد می‌سازد و به همین دلیل این موضوع از اهمیت بسیار بالایی برخوردار بوده و باید مورد توجه قرار گیرد.

۵- شفافیت

۵-۱- تشکر و قدردانی

از تمامی افرادی که به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم در بازخوانی و ویرایش اثر همیاری و راهنمایی داشتند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

۵-۲- تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع میان تهیه‌کنندگان این مقاله با حق‌های سلامت عمومی و قوانین و مقررات ملی و بین‌المللی مربوطه وجود ندارد.

۵-۳- منابع مالی

این پژوهش بدون تامین مالی خاصی انجام گرفته است.

۵-۴- ملاحظات اخلاقی

ملاحظات اخلاقی مربوط به انجام پژوهش رعایت شده است.

۵-۵- سهم نویسندگان

نویسندگان پژوهش، معیارهای استاندارد نویسندگی مجلات نظام سلامت را رعایت نموده اند مقاله به‌صورت تک نویسنده نوشته شده است.

۵-۶- استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی

در تولید محتوای این مقاله از هیچ گونه ابزار هوش مصنوعی استفاده نشده است.

و جمعیت‌ها دارد. بنابراین، دو رویکرد اصلی حقوقی نسبت به حقوق سلامت وجود دارد که شامل حقوق مراقبت سلامت و حقوق سلامت عمومی می‌باشد. البته، مبنای اخلاقی این حوزه نیز تحت عنوان بیواتیک یا اخلاق زیستی مطرح میگردد. حق برخورداری از سلامت به روشنی به حق حیات و آزادی‌های غیرسیاسی مرتبط با سلامت مربوط می‌باشد. این حق به حفظ و ادامه حیات و یا کاهش و از بین بردن بیماری‌ها و رنج ناشی از آن‌ها و شامل اقدامات درمانی و پیشگیرانه (نظیر مصونیت از بیماری) مربوط است. به همین خاطر، حقوق سلامت بیش از هر چیز به ساختار حقوقی مسئولیت قانونی به‌ویژه مسئولیت قانونی متخصصان مراقبت سلامت مربوط می‌شود. به هر حال، این حوزه گسترده‌تر از مراقبت‌های سلامت است و شامل حقوق زیست‌محیطی، حقوق و ایمنی شغلی و سلامت عمومی می‌شود. از آنجایی که بهره‌مندی از بالاترین استاندارد قابل حصول سلامتی، یکی از حق‌های اساسی بشر محسوب می‌شود، دولت‌ها در قبال آن تعهداتی برعهده دارند و وظیفه تمام دولت‌ها است که جهت فراهم بودن این حق برای تمام آحاد بشر، بدون هرگونه تبعیضی تلاش نمایند. دولت‌ها مکلفند با بهره‌گیری از حداکثر منابع خود و اولویت بخشی به سلامت، حق سلامت را مورد حمایت کامل قرار داده و راهبردهای حمایتی و صیانتی رایگان و کم هزینه را به‌طور برابر و بدون تبعیض در اختیار و دسترس همه افراد و آحاد جامعه به‌مورد اجرا بگذارند. بی‌گمان، از نظام حقوقی سلامت عمومی انتظار می‌رود توازنی درونی در این ساختار ایجاد نموده و آن را با دیگر ستون‌های حیات مدنی آدمی همسان کند. زیرا سلامت عمومی یکی از مصادیق منافع

References

1. Dikson DT. Law in the health and human services: a guide for social workers, psychologists, psychiatrists, and related professionals. New York: Simon & Schuster; 1995.
2. Eslamitabar S. Principles of monitoring health affairs. 1st ed. Tehran: Houshman University of Medical Sciences Publications; 2023. p. 57-59, [Persian].
3. Eslamitabar S. Regulation of health goods & services. Tehran: Hushmand University of Medical Sciences Publications; 2023. p. 65, [Persian].
4. Donald T. Dikson. Law in the Health and Human Services: A Guide for Social Workers, Psychologists, Psychiatrists, and Related Professionals. Simon & Schuster Inc, 1995.
5. Eslamitabar S. The need for medical professionals to be aware of legal and criminal laws. Medicine and Cultivation. 2019 Summer;(37):95.[Persian].
6. Eslamitabar S. Medical law, patient consent. Medicine and Cultivation. 2002 Summer;(41):98.[Persian].
7. Eslamitabar S. Complete collection of criminal laws governing medical, pharmaceutical, health and food affairs. Islamic Republic of

- Iran Judiciary, Code No. 144/2/76-D/Commission; 1997 Dec 30, [Persian].
9. Gostin LO. Conceptual foundation of public health law. In: Gostin LO, editor. Public health law: power, duty, restraint. Chapter 1: A theory and definition of public health law.
10. Eslamitabar S. Health law generalities. 1st ed. Tehran: Ganj Danesh Publications; 2019. p. 80. [Persian].
11. Alekajbaf H. Concept and situation of the right to health under the international human rights bills. *Med Law J.* 2013;7(24):139-70.
12. Javid E, Niavarani S. The scope of the right to health in international human rights law. *Public Law Res.* 2014;15(41):47-70., [Persian].
13. Eslamitabar S. The right to health in international standards and Iran's legal system. 1st ed. Tehran: Adalat University Publications; 2019. p. 20, [Persian].
14. Eslamitabar S. Fundamentals of health law. 1st ed. Tehran: Majd Publications; 2015. pp. 53-4, [Persian].
15. Belanger M. Global health law. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International; 2010. pp. 41-2.
16. Eslamitabar S. Fundamentals of health law. 1st ed. Tehran: Majd Press; 2016. p. 49, [Persian].
17. Eslamitabar S. Health law. 1st ed. Tehran: Smart University of Medical Sciences Publications; 2023. p. 78, [Persian].
18. Office of the High Commissioner for Human Rights, World Health Organization. Fact Sheet No. 31: The right to health. Geneva: OHCHR/WHO; 2008.
19. Abbasi M, Rezaee R, Dehghani G. Concept and situation of the right to health in Iran legal system. *Med Law J.* 2014;8(30):183-99, [Persian].
20. World Health Organization. Advancing the right to health: the vital role of law. Magnusson R. Geneva: WHO; 2017. p. 1.
21. Toebe B, Ferguson R, Markovic MM, Nnamuchi O, editors. The right to health: a multi-country study of law, policy and practice. Dordrecht: Springer; 2014 Sep 5.
22. UNICEF. Declaration of Alma-Ata: International Conference on Primary Health Care. Alma-Ata, USSR; 1978.
23. Forrester K, Griffiths D. Essentials of law for health professionals. 3rd ed. Sydney: Elsevier Australia; 2009. p. 3.
24. Forrester K, Griffiths D. Essentials of law for health professionals. 4th ed. Elsevier Health Sciences; 2014 Nov 20.
25. Gostin LO. Conceptual foundation of public health law. In: Gostin LO, editor. Public health law: power, duty, restraint. Chapter 1: A theory and definition of public health law.
28. Gostin LO. Public health law: power, duty, restraint. 3rd ed. Berkeley: University of California Press; 2000. p. 4.
27. Eslamitabar S. Health law generalities. 1st ed. Tehran: Ganj Danesh Publications; 2019. p. 124, [Persian].
28. Allahvaysi SS, Gorji Aznadreyani A. Right to health in the constitution of the Islamic Republic of Iran. *Comp J Dadpishgan.* 2019;2.
31. Eslamitabar S. Principles of health law. 1st ed. Berlin: Lambert Academic Publishing; 2022. p. 233, [Persian].
30. Shakoor M, Yousefi A, Bazrafkan L, Jauhari Z, Taheri S, Omid A. The ethical aspects of abortion in medical education. *Iran J Med Ethics Hist Med.* 2013;6(5):24-34, [Persian].
31. Balanian M. Secular science or religious science? *Maarefat.* 2016;(121):119-36.
32. Eslamitabar S. Medical law: the need to review the legal and criminal laws of medical affairs and related professions. *Medicine and Cultivation.* 2019 Autumn;(38):73.
33. Eslamitabar S. Principles of health law. 1st ed. Berlin: Lambert Academic Publishing; 2022. p. 233, [Persian].
34. World Health Organization. Overview of the draft WHO Traditional Medicine Strategy 2025-2034. Traditional, Complementary and Integrative Medicine Unit. Geneva: WHO; p. 7.
35. Eslamitabar S. Medical law: new treatment methods and the duties of the legislator and the guardians of the country's health and treatment. *Medicine and Cultivation.* 2014 Spring;14(56):56, [Persian].